

نظراتی پیرامون
تشکل‌های صنعتی
و جایگاه اخلاق حرفه‌ای
در ساختار و کارکرد آن

محسن خلیلی

بزرگداشت روز صنعت و معدن

تیرماه ۱۳۸۲

حضور اینجانب در اینجا به اعتبار تجارب و یافته‌هایی است که پنجاه سال از عمرم صرف آنها شده و خوشحالم که فرصتی دست داده است تا در فضایی صمیمانه آن را با عزیزانی در میان بگذارم که مشتاق مشارکت و همدلی هستند و خویشتن را در جمع باور دارند.

آغاز فعالیت شغلی من پس از خاتمه تحصیل، مترادف با یک سلسله فعالیت‌های اجتماعی که در قالب شکل‌ها تعریف میشوند گردید که پیوسته بدین خدمت در قالب شکل‌گرائی تا به امروز ادامه داده‌ام. گمان می‌کنم وظیفه دارم آنچه را که یافته و به آنها اعتقاد دارم به عنوان دست‌آورد فردی که بیش از چهار پنجم عمرش را در خدمت به صنعت و فعالیتهای اجتماعی گذرانده است، ارائه دهم و متقابلاً از پیشنهادها و نظراتی که توسط شما عزیزان گرداننده شکل‌ها، بخصوص شکل‌های صنعتی مطرح خواهد شد در اصلاح دیدگاههای خود سود جویم.

اعتقاد اول، من این است که نهایی‌ترین جواب به پرسشهایی که درباره هستی و دشواری‌های حیات اجتماعی وجود دارد در چرایی خلقت "انسان" نهفته است. پدیده ای که معجزه خلقت است و خود زاینده و آفریننده معجزاتی است که خداوند در قالب عقل و خرد، قدرت خلق این معجزات را به وی اعطا کرده است. او توانسته است که در سایه عقل به علم و دانش و تدبیر دست یابد و محیط پیرامونی خود را متحول کرده و مجهولات را حل کند و به دنیای ناشناخته‌ها پاگذارد.

سرعت ابداعات و اختراعات علمی که حاصل حضور فکری انسان است امروزه تا بدان حد رسیده است که هر سال به صورت تصاعدی بر تعداد اختراعات افزوده می‌شود.

اعتقاد دوم من این است که انسانی که دارای "خرد ناب" است، به ارزشهای "خرد جمعی" یا "عقل جمعی" پی برده است که بی تردید این ارزش‌ها از طریق شکل‌های گروهی، متبلور و سازمان دهی می‌شوند.

می‌دانیم که ساختارهای اجتماعی، بسترهای سازمان یافته انجام فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی توسط انسانها هستند که این بسترها الهام بخش ویژگی‌های انسانی بوده و آنها را تعالی می‌بخشد. در این ارتباط کتابچه ای که بمناسبت روز صنعت و معدن در تیرماه ۱۳۸۲ تهیه و تقدیم نمودم به تفضیل پیرامون این موضوع بحث شده که در تهیه آن تا حدی از کار ارزنده همیاران غذا کار تحقیقی سرکار خانم ناهید مطیع نیز بهره‌گرفته شده است. در ادامه کتابچه ای که بدان اشاره شد اکنون درباره اخلاق حرفه ای مطالبی را باستحضار می‌رسانم.

ویژگی اخلاق حرفه ای در تشکل های صنعتی

درفرایند توسعه، شخصیت، ذهنیت و الگوهای رفتاری انسانها باید دچار تحول شود. مجموعه این تحولات باعث پدیدار شدن انسانی می شود که به بهترین وجه قادر است در جامعه ای پیچیده و در حال تحول، از عهده نقشهائی که به او محول می شود، برآید. این تحول یا ویژگیها را می توان در عبارت زیر توصیف کرد:

انسان توسعه یافته صنعتی تشکل گرا. یا بعبارتی انسان دارای فرهنگ تشکل گرایی، انسانی است که آن دسته از صفات، مهارتها، شایستگیها، نگرشها، ارزشها، شیوههای تفکر و الگوهای رفتاری را دارا باشد که برای فعالیت کارا و اثربخش در نظام پیچیده جامعه صنعتی مناسب است.

هر برنامه آموزشی در دراز مدت باید تلاش کند تا افراد جامعه را در جهتی سوق دهد که نهایتاً این ویژگیها را دارا شوند. در غیر اینصورت نه برنامه توسعه اجتماعی جامعه موفق خواهد شد، و نه آن برنامه آموزشی خاص اثربخشی خواهد داشت.

این ویژگیها برای تمام سطوح جامعه ضروری است. البته باید توجه داشت که مجموعه آنهاست که به تغییر رفتار می انجامد و همانطور که مشاهده خواهد شد، با یکدیگر همبستگی درونی داشته و مجموعه ای بهم پیوسته را تشکیل می دهند. برخی از این ویژگیها شامل موارد ذیل می باشد:

۱ تمایل به پیشرفت و نوآوری

- ◆ احساس رضایت از تغییر و تحول محیط اطراف در همه ابعاد آن در مقابل احساس رنج و اندوه و نارضایتی از تحول پدیدهها تمایل به پیشرفت و نوآوری را افزایش می دهد.
- ◆ اعتقاد به اینکه امکانات و فرصتهای آموزشی باید دائماً رو به گسترش باشد.
- ◆ اعتقاد به اینکه شیوهها و نظرات بزرگترها و اصولاً سنت ها همیشه کارساز نیست.

۲ انعطاف پذیری ذهنی

- ◆ دارا بودن نظام ذهنی متکثر و پیچیده که از عناصر زیادی تشکیل شده باشد.
- ◆ دارا بودن نظام ذهنی متکثر و پیچیده که فرد براحتی پذیرای اطلاعات و عناصر ادراکی تازه شده و در مقابل تغییر، کمترین مقاومت را از خود نشان دهد.
- ◆ تمایل به نگرستن پدیدهها از دریچههای مختلف و حذف ذهنیتهایی که پدیدهها را سیاه و سفید و یکجانبه تحلیل می نماید.
- ◆ دارا بودن ذهنی باز که یکی از وجوه آن پذیرش عقاید مخالف است، در مقابل ذهن بسته که هر نوع عقیده مخالفی را رد می کند.

روحیه گروهی

۳

- ◆ تمایل به کار با دیگران و دورشدن از خود محوری و تکروری در انجام امور ایجاد هم‌افزایی می‌کند.
- ◆ تمایل به استفاده از نظرات دیگران اثربخشی کار گروهی را به‌دنبال دارد.
- ◆ توجه به هدف مشترک نه هدف فردی سبب همدلی در کار گروهی می‌شود.
- ◆ اعتقاد به این که تشکل گرایی، کار فردی نیست، بلکه کار گروهی است و بدون روحیه گروهی و آشنائی با مکانیزمهای کار گروهی نمی‌توان کاری از پیش برد.
- ◆ اعتقاد به اینکه داشتن روحیه گروهی، به بالا بردن تفاهم و کاهش تنش‌ها و تعارضات، ب‌توانها و پتانسیل‌ها و نهایتاً پیشبرد هدفهای اجتماعی می‌انجامد.

مشارکت اجتماعی

۴

- ◆ تمایل به فراتر رفتن از محدوده تنگ زندگی فردی، مشارکت اجتماعی را تعالی می‌بخشد.
- ◆ آگاهی نسبت به سیستم بزرگتری بنام جامعه و اینکه فرد بخشی از آن است و در رابطه با تمام بخشهای آن قرار دارد.
- ◆ اعتقاد به اینکه پیشرفت اجتماعی و یا عبارتی پیشرفت جامعه، بر موقعیت فردی وی اثر می‌گذارد.
- ◆ تمایل به مشارکت در کلیه فعالیت‌های اجتماعی حس فردگرایی را کاهش می‌دهد.
- ◆ بین اهداف گروه‌ها و واحدهای فعال جامعه با اهداف اجتماعی پیون و ارتباط ارگانیک ایجاد می‌نماید.
- ◆ حساسیت نسبت به محیط اجتماعی و تلاش برای پاسخگو بودن به نیازهای آن محیط، مسئولیت‌پذیری افراد را افزایش می‌دهد.
- ◆ احساس مسئولیت در قبال جامعه از طریق مشارکت در فعالیتهای اجتماعی زاینده‌گی را به‌دنبال دارد.

مشارکت روانی

۵

- ◆ مهمترین بعد آن همدلی است که توانائی قرار دادن خود در نقش دیگری، استعداد یادگیری تازه‌ها، قدرت انطباق با شرایط تازه و داشتن عقیده و نظر راجع به موضوعات عمومی است.
- ◆ فرد دارای همدلی به تمام نقش‌ها و روابط پیچیده محیط اطراف آگاه بوده و با درک موقعیت دیگران، با آنها به تفاهم و یگانگی می‌رسد. وی می‌تواند از دید دیگران به مسائل نگاه کند و خود را در جای آنها قرار دهد. این خصوصیت به فرد کمک می‌کند تا در جهانی متحول بنحوی مؤثر فعالیت کند.

◆ بدون همدلی، هیچ کس نمی‌تواند به مفهوم "نقش اجتماعی" واقف شود و در عین حال بدون آگاهی از نقشهای متفاوت اجتماعی که هم خود و هم سایرین در این جامعه پیچیده برعهده دارند، تعارضات و تنش‌ها افزایش می‌یابد و هیچگونه همکاری و تفاهمی امکان پذیر نمی‌شود.

◆ اوج همدلی و مشارکت روانی، یگانگی و یکی شدن با کل هستی است که در عرفان، به بهترین وجه تصویر شده است، آنجائیکه فرد بین خود و تمامی اجزاء هستی وحدت و یگانگی احساس می‌کند. در این مرحله از تعالی، هیچ عنصر معارضی در محیط اطراف فرد وجود ندارد و تمامی تعارضات و کشمکشها جای خود را به سازشی دلپذیر و هماهنگ می‌دهد.

۶ مشارکت اقتصادی

◆ به ساده‌ترین وجه، هر نوع کمکی که منجر به افزایش درآمد سرانه ملی شود.

◆ تمایل فرد در راستای بکارگیری از کلیه امکانات خود در جهت کمک به تحقق اهداف اقتصادی واحدی که در آن کار می‌کند. این عمل وقتی با مشارکت اجتماعی ترکیب و همراه شود نهایتاً به توسعه اجتماعی خواهد انجامید.

۷ مشارکت ارتباطی

◆ داشتن عقیده و نظر درباره موضوعات مختلف که وجهی از همدلی است.

◆ استفاده از رسانه‌ها و وسایل ارتباطی موجود در محیط اطراف موجب ارتباطات چندسویه می‌شود.

۸ برتری فضائل و انگیزه‌های اجتماعی بر انگیزه‌های فردی

◆ جایگزینی انگیزه‌ها و فضائل جمعی بر انگیزه‌های فردی از طریق بالا بردن آگاهی‌ها که این امر به تعالی فردی و دور شدن از خودمحوری و وحدت با جامعه می‌انجامد.

۹ ذهنیت آینده‌نگر

◆ اعتقاد و عادت به برنامه‌ریزی، دوراندیشی و سرمایه‌گذاری بر روی امکانات مادی - معنوی، فرهنگی، اجتماعی و ... آینده‌نگری را در افراد تقویت می‌کند.

◆ پیش‌بینی عوارض و نتایج اقدامات در دراز مدت سبب خلق چشم‌انداز مشترک می‌شود.

◆ اعتقاد به ارزیابی عملکردها و پیش‌بینی و مقایسه نتایج و عواقب عملکردهای متفاوت باعث افزایش قابلیت‌ها و توانمندی‌های جامعه می‌گردد.

◆ توجه به آینده و تلاش برای بهتر ساختن آن موجب سرآمدی در عملکرد کل جامعه می‌شود.

۱۰ تحمل افکار، اندیشه‌ها و رفتارهای غیرمرسوم و مخالف

- ◆ انعطاف پذیری، رشد ذهنی و حذف ذهنیت‌های گذشته به تحمل افکار و اندیشه‌ها کمک می‌کند و با آن رابطه دو سویه دارد.
- ◆ کمک به همدلی، انطباق و سازگاری با بافت ناهمگن جامعه امروز، تحمل افکار و اندیشه‌ها را افزایش داده و ایجاد همدلی می‌نماید.
- ◆ اعتقاد به اینکه جامعه و محیط امروز، جامعه ایست ترکیبی که از فرهنگ‌های مختلف و سریعاً در حال تحول و تغییر، تشکیل یافته است و هر فردی باید قدرت مواجهه با این تحولات و تنوع الگوهای فرهنگی را داشته باشد.

۱۱ روحیه فرد باوری به معنای دور شدن از تقدیرگرایی

- ◆ اعتقاد به اینکه سرنوشت فرد نه به تقدیر بلکه بدست خود وی تعیین می‌شود.
- ◆ اعتقاد به اینکه فرد در جامعه کنونی دارای اهمیت است.
- ◆ اعتقاد به اینکه وقایع نامطلوب حاصل اشتباهات خود فرد است و شانس و سرنوشت دخالتی در آن ندارد و می‌توان از وقوع آنها جلوگیری کرد.

۱۲ اعتقاد به یادگیری به کسب اطلاعات تازه و بالا بردن آگاهی‌ها بطور مداوم

- ◆ - به قراردادن خود بطور دائم در جریان تحولات بایستی تمایل نشان داد.
- ◆ - علاقه به استفاده از کلیه امکاناتی که آگاهی‌ها و اطلاعات را بالا می‌برد.
- ◆ - اعتقاد به اینکه با شناخت پدیده‌های محیط اطراف و تحولات آنها، اتخاذ تصمیم در هر زمینه‌ای با اعتبار و دقت بیشتری انجام می‌پذیرد.

۱۳ احساس مفید و مؤثر بودن

- ◆ اعتقاد به فردیت و فردباوری، اثربخشی جامعه را افزایش می‌دهد.
- ◆ احساس اینکه در محیط اطراف، وجودش مؤثر باشد.
- ◆ اعتقاد به اینکه زندگی بهتر، پیشرفت و موفقیت به هیچوجه رویا و آرزوی محال نیست، بلکه قابل تحقق است.
- ◆ تمایل به ارجحیت قائل شدن برای کارهای پر مسئولیت، حس مسئولیت‌پذیری را به دنبال دارد.
- ◆ اعتقاد به اینکه در پیشبرد امور جامعه، مردم باید به خود متکی شوند.
- ◆ اعتقاد به اینکه فقط کار و تلاش می‌تواند سرنوشت ملتی را تعیین کند.

۱۴ اتکاء به نفس و استقلال در تصمیم‌گیریها، همراه با عادت به مشورت و نظرخواهی

- ◆ تمایل به مشورت خواهی در موارد لزوم بایستی در سرلوحه فعالیت‌ها قرار گیرد.
- ◆ تمایل به پذیرش مسئولیت فردی در قبال امور و کارها موجب خودباوری انسانها می‌گردد.
- ◆ استفاده از نظرات دیگران، زمینه را برای مشارکت و کارگروهی فراهم می‌سازد.
- ◆ این ترکیب فرد را از خود محوری و درعین حال از اتکاء صرف به دیگران دور می‌سازد.
- ◆ اعتقاد به نظم و قانون بعنوان شرایط ضروری اداره امور جامعه امروزه ضروری است.
- ◆ اعتقاد به اینکه مسائل پیچیده جامعه رو به توسعه یا توسعه یافته را نمی‌توان بدون قانون و ضابطه حل کرد.
- ◆ وقوف به اینکه نوعی رابطه نظام گونه بین پدیده‌ها برقرار است.
- ◆ با پیدا کردن درک سیستمی، امور قابل اداره می‌شود.

۱۵ همنوایی یا پیروی از هنجارها و ضوابط اجتماعی

- ◆ برقراری نظم و انضباط و جلوگیری از هرج و مرج از طریق همنوایی گروهی امکان‌پذیر است.
- ◆ سامان یافتن جامعه از طریق پیروی از هنجارها و ضوابط اجتماعی عملی می‌باشد.

۱۶ زمان آگاهی

- ◆ آگاهی لازمه جامعه مرفعی است و بدون آن هیچ نوع عمل مؤثری، ممکن نیست. وقت شناسی یکی از وجوه آن است.

وجوهی که برشمرده شد، همگی ابزارهای حل مشکل اند. بدون آنها مسائل پیچیده جامعه امروز در پیچیدگی سردرگم خود بیشتر فرو خواهد رفت و نهایتاً جامعه به نابسامانی و تلاشی کشیده خواهد شد.

این خصوصیات ابزار لازم و حیاتی پیدا کردن راه حل‌های مناسب برای مشکلات است، از مشکلات زندگی فردی گرفته تا مشکلات یک تشکل یا جامعه تشکل جامعه را شامل می‌شود. نبود آنها ریشه بسیاری از نابسامانیها و سردرگمی‌های جامعه امروز ماست. اگر قرار است تلاشی مؤثر آغاز شود، باید از اینجا شروع کرد.

این مجموعه همانطور که اشاره شد، بهم پیوسته است و کل واحدی را تشکیل میدهد. هر عنصر آن با دیگری ارتباط و بهم پیوستگی دارد. نمی‌توان و نباید آنها را بصورت عناصر مجزا وبدون پیوستگی و قائم بذات تلقی کرد و هر کدام بر دیگری اثر می‌گذارد یا شرط حیاتی آن است.^۱

^۱ از تلاش‌های انجام یافته در شرکت بوتان طی سالهای ۱۳۵۹-۱۳۶۳ با ارشادات معلم بزرگ مرحوم دکتر علی اسدی و همکاریهای ارزنده سرکار خانم دکتر شهین دخت خوارزمی به عنوان منبع در این نوشته استفاده شده است.